

O TŘECH GENERACÍCH

Chcete něco vědět o vzdělanosti neslyšících u nás? Mé babičce je 77 let a moc mi vyprávěla o svém životě, např. o škole, o klubu neslyšících, o práci. Mé matce je 43 let a mně je 23 let. Budu psát o třech generacích žen, z nichž každá měla úplně jiný život.

MÁ BABIČKA Z OTCOVY STRANY prožila 2. světovou válku. Před ní navštěvovala **základní školu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou**.¹ Bylo pro ni těžké opustit rodinu, protože nevěděla, co ji tam čeká. Jednou jela s tatínkem do Lipníka a pořád nevěděla, kam půjde a proč. Když ji tatínek doprovodil do krásné budovy, uvědomila si, že tam bude chodit do školy, aby se tam něco naučila. Viděla různé neslyšící, jak se domlouvali českým znakovým jazykem. Pochopila, že není sama postižená, že takových dětí žije více. Do této školy chodilo, podle toho, co si pamatuje má babička, asi 60–70 dětí. Řekla mi, že se tam **nesmělo ukazovat při vyučování**, ale mimo školní vyučování děti znakový jazyk používaly. **Když děti chtěly jet do města, nesměly vůbec ukazovat, prý by to byla ostuda.**

Když někdo neuměl mluvit, musel se to učit o to intenzivněji. Proč? „*Orální metoda považuje za vůbec nejdůležitější charakteristiku člověka jeho schopnost ovládnutí mluvené řeči. Všechno musí být obětováno jednomu jedinému cíli – naučit neslyšící dítě mluvit. Mluva je (...) dokonce považována za mnohem důležitější než vzdělání!*“² Právě proto babička na školu nerada vzpomíná.

Jako učitelé ve škole pracovali sami profesori-muži a vychovatelky byly řádové sestry. Tehdy se ženy nesměly stát učitelkami, musely se starat o domácnost a podřídit se svému muži. Do školy se chodilo každý den kromě neděle, kdy bylo volno. **Vyučovalo se pouze 5 předmětů:** český jazyk, matematika, prvouka, přírodověda a ještě jeden předmět, na který si babička bohužel už nepamatuje. Děti se musely **učit hlavně psát a číst nahlas**. Profesor vždy opravoval správnou výslovnost. Pro babičku to bylo strašně náročné a nepříjemné. Když někdo škaredě psal, profesor ho hůlkou zbil přes ruce a žák to musel napsat znova, třeba i vícekrát. Babička tam zažila ještě jiné nepříjemnosti, které mi nechtěla říct. Pokud vím, **nejezdila domů každý víkend, ale jen 3krát za celý rok**, když byly Velikonoce, Vánoce a letní prázdniny. Do Lipníka chodila asi pět roků, pak vypukla válka. Dokud nepřestala, musela se schovávat ve sklepech.

¹ „*Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku byl stavěn podle stejného plánu jako v Ivančicích a byl otevřen ve stejném roce – 1894. Vyučovat se začalo 16. září 1894.*“ (HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. I. díl. 2.*, doplň. vyd. Praha: FRPSP, 1999, s. 158.)

² Tamtéž, s. 57.

Po válce, když jí bylo 16 let, šla se do Prahy do pokračovací školy pro hluchoněmé v Radlicích³ učit švadlenou. Studovala zde pouze tři roky, pak obdržela výuční list. Poté hned nastoupila ve Frýdku-Místku do práce jako pánská krejčová. Na stejném místě pracovala celý život až do odchodu do důchodu. Měla těžký život.

Podle mého názoru se ve škole skoro nic nenaučila, možná pouze základním výrazům a trochu mluvit. **Její vzdělání není skoro žádné.**

Teď budu psát o **MOJÍ MAMINCE**, které se zhoršil sluch ve třech letech jako následek nemoci. Kdysi bydlela v **Českých Budějovicích**, kam chodila tři roky do **mateřské školy pro hluchoněmé** a do první a do druhé třídy **základní školy pro hluchoněmé**⁴. Pak se s rodiči přestěhovala z Českých Budějovic do Frýdku-Místku.

Docházela do **základní školy pro hluchoněmé na Svatém Kopečku u Olomouce**.⁵ Do této školy chodila spousta neslyšících dětí. Má maminka mi vyprávěla, jak se tam děti cítily jako jedna rodina. Moje matka však byla nedoslýchavá a její spolužáci měli větší sluchovou vadu a někteří vůbec neslyšely. Při mluvení mělo každé z dětí nepřirozený hlas. Maminka nerada vzpomíná, jak jednu spolužačku, která vůbec neslyšela, měla jiný hlas a neměla talent na mluvení, učitelé nutili mluvit a mluvit, a že **mojí mamince bylo té dívky hrozně líto**. Kdežto má maminka uměla mluvit pěkně – skoro jako slyšící lidé, tak neměla problémy. Od třetího až do devátého ročníku měla samé jedničky. **Ve škole se nesmělo ukazovat, při vyučování používali orální metodu komunikace.**

Pro ní byl **největší šok, když v osmé třídě onemocněla žloutenkou**. Musela trávit v nemocnici tři měsíce a tam se také učilo. Přišla paní učitelka a ptala se, do které třídy chodí, a ona jí opověděla, že do osmé. **Učitelka vzala učebnici osmé třídy běžné školy a začaly se učit. Bohužel, maminka neuměla vůbec nic**. Cítila se trapně. Paní učitelka vzala učebnice od první až do osmé třídy, řekla jí, ať si ty učebnice vezme a vyhledá tam, co se učili. Probírala je a **zjistila, že umí věci z třetí třídy. A to byla osmačka!** Samozřejmě se před dětmi v nemocnici styděla. **Díky tomu začala číst knížky a sama se vzdělávat.**

³ „...dne 12. prosince 1930 se z ní stává škola veřejná a dostává vznešenější název Všeobecná živnostenská škola pokračovací pro hluchoněmé. Ve školním roce 1932/33 již působí v nové budově spolku na Radlické třídě. Počet učňů kolísá mezi 15 až 33. Zásadní charakteristikou školy bylo, že se učňům dostávalo odborného vzdělávací předměty. Ve 20. roce svého trvání vyjmenovává škola obory, ve kterých se její absolventi vyučili: zámečníci, klempíři, automontéři, optici, rytci, truhláři, čalouníci, fotografové, knihaři, malíři pokojů, lakýrníci, zlatníci, klenotníci, štukatéři, keramici, brašnáři, zahradníci, brusiči drahokamů, mozaikáři, soustružníci, pekaři, krejčí a krejčové, švadleny a modistky.“ (Tamtéž, s. 183.)

⁴ „Koncem šedesátých let 19. století zjistil českobudějovický vlastenec a lidumil biskup Valerián Jirsík, že se v budějovické diecézi nachází 74 hluchoněmých dětí ve věku 8 až 13 let, kterým se nedostává žádného školního vzdělání. (...) S vyučováním bylo možno započít již v roce 1871 se 14 chovanci.“ (Tamtéž, s. 139–140.)

⁵ „V roce 1950 byl ústav v Lipníku ze své budovy přestěhován do budovy bývalého kláštera na Svatém Kopečku u Olomouce. Vyučování bylo zahájeno 1. září 1950. V roce 1991 byla tato budova restituována řádu premonstrátek a škola v ní byla pouze v pronájmu. V červenci 1999 byla slavnostně otevřená nová budova školy přestavěná z bývalých kasáren v Olomouci.“ (Tamtéž, s. 159.)

Problém byl v tom, že jak se blížil konec školní docházky, musela se rozhodnout, kam půjde dál. Chtěla jít na zubní laborantku s maturitou, přihlásila se tam a dělala přijímací zkoušku. Nevzali ji, protože nic neuměla a navíc nerozuměla cizím slovům a ruský jazyk se vůbec neučila. Tak musela vzít jinou školu, a to aranžérskou. Za tři léta ji ukončila výučním listem. Chodila mezi slyšící a naučila se tam víc než v neslyšící škole v Olomouci. Proto **se rozhodla, že bude více mezi slyšícími a naučí se víc slov a hlavně že bude číst.** Čtení jí pomáhalo rozšířit slovní zásobu a chápat význam mnoha slov.

Za komunismu neměla možnost studovat střední školu s maturitou pro sluchově postižené, protože v té době byly v Československu pouze dvě takové školy, a to gymnázium v Praze v Ječné ulici a střední průmyslová škola oděvní v Kremnici. Podle toho také vypadá její oficiální vzdělání, je pouze vyučená.

JÁ. Teď budu psát o svém dosavadním vzdělávání. Asi tři roky jsem chodila do **mateřské školy pro neslyšící na Svatém Kopečku.** Pak jsem nastoupila na **základní školu pro nedoslýchavé v Ostravě.**⁶ **Měli jsme učebnice jako děti ze slyšících škol. Používala se pouze orální metoda komunikace. Bylo pro mě těžké soustředit se při vyučování pouze na odezírání,** přesto jsem se o soustředění co nejvíc snažila. Musela jsem každý týden jednou chodit na logopedii, abych měla správnou výslovnost. Jenomže z vyučování jsem stejně nic neměla. **Vůbec jsem nerozuměla významu slov, nechápala jsem, co ta česká slova znamenají.** V češtině jsem měla vždycky problémy. **Nerada vzpomínám, jak jsme museli pořád psát diktáty, vždycky jsem měla samé pětky. Díky mé mamince, která mě doma učila pomocí českého znakového jazyka, jsem to nakonec vždy pochopila a měla jsem větší slovní zásobu. Naučila jsem se brzy číst knížky.** S ostatními předměty jsem problémy neměla vůbec.

Pak jsem se přihlásila **do Brna na oděvní průmyslovku.**⁷ Byla jsem přijatá, studovala jsem tam pět let. Někteří učitelé používali český znakový jazyk a někteří preferovali mluvení a odezírání. Neměla jsem zde žádné problémy, cítila jsem se v pohodě, nic mi nechybělo.

Po maturitě jsem se rozhodla, že budu dále studovat vysokou školu. Ale jakou? Byl rok **1998.** Náhodou jsem četla v Učitelských novinách, že **Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze poprvé otvírá obor Čeština v komunikaci neslyšících.** Studenti byli přijímáni do denního bakalářského studia. Tak jsem neváhala a přihlásila se. Nyní jsem ve čtvrtém ročníku. Díky této škole jsem pochopila, že **neslyšící mohou také studovat vysokou školu,**

⁶ „V roce 1982 byla v budově bývalé základní školy otevřena Základní škola pro nedoslýchavé v Ostravě-Porubě.“ (Tamtéž, s. 198.)

⁷ „V roce 1992 zřídilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve stejné budově Střední průmyslovou školu oděvní, na kterou nastoupilo 10 studentek. A konečně v roce 1996 bylo zřízeno ještě odborné učiliště s učebními obory šití oděvů, zámečnické práce a údržba, na které jsou přijímáni absolventi zvláštních škol. V současné době se škola jmenuje Střední průmyslová škola oděvní, Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež a Odborné učiliště, Brno, Gellnerova 1.“ (Tamtéž, s. 199.)

když mají tlumočníka, a že vlastně mohou zvládnout v životě vše jako slyšící.

Konečně se rozšiřuje nabídka středních⁸ a vysokých škol pro neslyšící. Dneska už neslyšící studují na vysokých školách také v Hradci Králové, v Brně, v Olomouci, v Pardubicích, v Ostravě i v jiných městech.

Jsem ráda, že je demokracie. Proč? Konečně mohou neslyšící studovat, dostat se kam chtějí a začíná se uznávat český znakový jazyk. **Generace mojí babičky žila v izolaci v ústraní, neslyšící neměli možnost se vzdělávat. Vrstevníci mojí maminky měli situaci o malinko lepší, ale možnost studovat střední školu s maturitou nebo dokonce vysokou školu také neměli. A já doufám, že za pár měsíců budu mít bakalářskou promoci.**

I když situace ještě zdaleka není úplně ideální, **došlo během tří generací k neuvěřitelně velkému pokroku ve společnosti ve vztahu k neslyšícím a k jejich vzdělávání.** Neslyšící dnes v České republice nacházejí plnohodnotné uplatnění.

Magda Racková (roz. Kuhejdová)

⁸ Střední zdravotnická škola pro sluchově postižené v Berouně, Střední průmyslová škola oděvní pro sluchově postižené v Brně, Střední pedagogická škola pro sluchově postižené v Hradci Králové, Gymnázium pro sluchově postižené v Praze – v Ječné ulici. (Adresář služeb pro sluchově postižené 2000. Praha, FRPSP 2000.)